

Türk-Amerikan İlişkilerinin Kuruluş ve Gelişme Sürecine Bir Bakış (1947-1954)*

A Look at The Establishment and Development Process of Turkish-American Relations (1947-1954)

Buğra SIZAN**

Başvuru Tarihi: 20.04.2022

Kabul Tarihi: 26.04.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Bu çalışmada Türk-Amerikan ilişkilerinin kurulma ve gelişme süreci incelenecektir. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden korunmayı başaran Türkiye, savaş sonunda yalnız kalmıştır. Sovyetler Birliği'nden gelen toprak talepleri karşısında Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkilerini geliştirmek istemiştir. Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası olan 1947 yılından itibaren, Türk-Amerikan ilişkileri gelişmeye başlamıştır. 1947 Anlaşması ile Türk-Amerikan ilişkileri kurumsal bir yapıya oturmaya başlamıştır. Türkiye'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyeliği ile beraber ABD ve batı dünyası ile ilişkiler ittifak boyutuna gelmiştir. NATO üyeliği ile Türkiye, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehlikesine karşı ittifak ortağı olduğu NATO'nun desteğini görmeye başlamıştır. NATO üyeliği sonrası Türk-Amerikan ilişkilerinin her alanda uyumlu ve altın çağının yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Soğuk Savaşın şiddetini artırdığı sırada Türkiye, ABD ile her alanda uyumlu ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Türkiye, dış politikasını, ulusal stratejisini ABD ve NATO'ya göre uygulamaya başlamıştır. NATO üyeliği ile beraber Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye, askeri olarak NATO'nun güvenlik şemsiyesi altına girmiş, batı ile olan ilişkileri kurumsal bir yapıya oturmaya başlamıştır. Bu çalışma 1947-1954 yılları arası temel alınarak, Türk-Amerikan ilişkilerinin kuruluş ve gelişme süreci anlatılarak, Türk-Amerikan ilişkilerinin kuruluş sürecindeki etkenler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ABD, Sovyetler Birliği, NATO.

* Bu çalışma Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Çok Boyutlu Dış Politikada Türk-Amerikan İlişkileri (1964-1978)" adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Adayı, sizan@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5105-4971

Abstract

In this study, the process of establishment and development of Turkish-American relations will be examined. Having managed to protect itself from the devastating effects of the Second World War, Turkey was left alone at the end of the war. In the face of territorial demands from the Soviet Union, Turkey wanted to improve its relations with the United States. Since 1947, which was a turning point in Turkish-American relations, Turkish-American relations have begun to develop. With the Agreement of 1947, Turkish-American relations began to be based on an institutional structure. With Turkey's membership in NATO, relations with the United States and the western world have become an alliance. With its membership in NATO, Turkey has begun to see the support of NATO, with which it is an alliance partner against the danger of the USSR. After NATO membership, there has been a period of harmonious and golden age of Turkish-American relations in all areas. As the severity of the Cold War increased, Turkey began to develop harmonious relations with the United States in all areas. Turkey has started to implement its foreign policy and national strategy in accordance with the United States and NATO. With the accession to NATO, a new era has begun in Turkish-American relations. Turkey has come under the security umbrella of NATO militarily, and its relations with the west have begun to take on an institutional structure. Based on this study dec the period from 1947 to 1954, the process of the establishment and development of Turkish-American relations will be described and the factors in the process of establishing Turkish-American relations will be evaluated.

Keywords: Turkey, USA, Soviet Union, NATO.

Giriş

Bu çalışmada 1947 yılından itibaren Türk-Amerikan ilişkilerinin kuruluş ve tarihsel gelişim süreci anlatılacaktır. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası diplomatik açıdan yalnız kalması, Sovyetler Birliği'nden gelebilecek olası saldırılara karşı güvenlik kaygıları açıklanacaktır. Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesindeki etkenler, bir bütünlük içerisinde analiz edilerek değerlendirmelerde bulunulacaktır. İkinci Dünya Savaşına katılmayıp, savaşın yıkıcı etkilerinden kurtulan Türkiye, savaş sonrasında sıkıntılı bir süreç içine girmiştir. Savaş sürecinde olası bir saldırı karşısında Türk ordusu hazır bir durumdaydı. Savaş yıllarında Türk ekonomisindeki bozulmalar, savaş sonrası da devam etmiştir. Sovyetler Birliğinin Türkiye'ye karşı saldırgan tutumu ve Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı yalnız kalmıştır. Türkiye, toprak bütünlüğünü korumak, uluslararası alandaki yalnızlığından kurtulmak için ABD ile ilişkilerini geliştirmek istemiştir. 1947 yılından itibaren Türk-Amerikan ilişkileri gelişmeye başlamış, ABD, Türkiye'nin yanında olduğunu açıklamıştır. ABD ile gelişen ilişkiler açıklanacaktır. Türkiye ile ABD arasında yapılan yardım anlaşması ile Türk-Amerikan ilişkilerinin belirli bir düzleme oturmaya başlamıştır.

Türkiye'nin 1952 yılında NATO üyeliği ile beraber Türk-Amerikan ilişkilerinin altın çağı yaşanmaya başlamıştır. 1950-1960 yılları arasında Türkiye ile ABD arasında her alanda uyumlu bir dönem olmuştur. Türkiye ile ABD arasında bir çok anlaşma imzalanmış, Türk-Amerikan ilişkileri temel bir yapıya oturmuştur.

Soğuk Savaşın Başlangıcında Türkiye

Türk-Amerikan ilişkilerinin tarihi süreci İkinci Dünya Savaşı dönemine dayanmaktadır. Türkiye, savaştan yorgun bir ülkeydi. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşı ve Milli Mücadele ile Türk milleti yıllardır savaş halindeydi. Türkiye, İkinci Dünya Savaşına aktif olarak katılmayarak savaşın yıkıcı etkilerinden kurtulmayı başarmıştır. İkinci Dünya Savaşının Müttefik Devletleri tarafından kazanılacağı görüldükten sonra 23 Şubat 1945 tarihinde Türkiye Almanya ve Japonya'ya karşı savaş kararı aldı.

Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya karşı almış olduğu savaş kararına bakıldığında İkinci Dünya Savaşı sona eriyordu. Almanya savaşı kaybetmişti. Türkiye Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulacak Birleşmiş Milletler (BM) kurucu üyelerinden olmak istiyordu.

Türkiye'nin BM'ye üye olmak istemesine bakıldığında İkinci Dünya Savaşının galip devletleri tarafından yeni bir dünya düzeni oluşturulmaktaydı. Türkiye yeni oluşan bu düzende yerini almayı istiyordu. 26 Şubat 1945 tarihinde Türkiye BM kurucu üyelerinden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşının sonlarına doğru Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği Türkiye üzerindeki tehditlerini artırmıştı. Türkiye'nin kuzeyden ve doğudan en büyük komşusu olan Sovyetler Birliği tarafından tehditkar politikalarla karşı karşıya kalması Türk karar alıcılar üzerinde büyük bir etkiye neden olmuştur.

Altan Öymen'e göre: "Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu'nu Türkiye, Rusya'ya gönderdi. Molotov, görüşme sırasında daha önce acil bir mesele var diyor. Boğazları birlikte müdafaa edelim. Şimdi boğazları birlikte müdafaa edelim demenin tercümesi şu. Ben asker bulundurayım senin topraklarında demek ve Saracoğlu bunu reddediyor. Anlaşıyor Rusya'nın niyeti." (Öymen, Altan Öymen ile Mülakat, 2019)

Sovyetler Birliği'nin 7 Haziran 1945 tarihinde Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e verdiği notada Türkiye'den 1921 Türk-Sovyet Dostluk Antlaşmasında düzenlemeye gidilmesini, Montreux Boğazlar Sözleşmesinde değişiklik yapılarak boğazlardan serbest geçiş hakkı, boğazların ortak savunulması ve üs talepleri olmuştur. Türkiye'nin Doğu Anadolu'daki toprakları olan Kars, Ardahan ve Artvin'in Sovyetler Birliğine bırakılması istenmiştir.

Türkiye'nin Sovyetler Birliği tarafından kabul edilemez istekleri tarihsel olarak yıllarca bitmeyen Osmanlı Devleti-Rus Çarlığı arasındaki savaşları hatırlatmıştır. Sovyetler Birliğinin Türkiye üzerindeki toprak talepleri Çarlık Rusya döneminden beri devam etmekteydi. Sovyetler Birliği, Türkiye'yi diplomatik bir yalnızlığa çekerek ilk önce boğazlar statüsünde düzenleme, sonrasında Türkiye'nin kontrolünü elde edecek bir anlaşma imzalatmaya mecbur etmek istiyordu. (Hale, 2003, s.113)

Sovyetler Birliğinden gelen tehditlere karşı Türkiye'nin karşı koyacak bir gücü yoktu. Sovyetler Birliği'nden gelecek bir saldırı sonucunda Türkiye, Sovyet Rusya'nın işgal ettiği uydu devletlerinden biri haline gelebilirdi. Türkiye'nin Sovyetler Birliği kontrolünde olduğu bir durumda ülkenin stratejik önemi sebebiyle Sovyetler Birliği Boğazlar üzerinde kontrolü sağlayıp Anadolu topraklarında, Doğu Akdeniz'de ve Ortadoğu'da büyük bir güç elde edecekti.

Türkiye 1945-1947 yılları arasında dünyada yalnız bir konumda kalmıştır. İkinci Dünya Savaşını savaşa girmeden atlatan Türkiye savaş sonrasında artan Sovyet tehdidi karşısında tek başına kalmıştır. Türkiye'nin dış politikasında Sovyetler Birliği tehlikesi belirleyici bir konu olmuştur. (Demirağ, 2012, s. 377) İkinci Dünya Savaşı sırasında aldığı tutum sebebiyle Sovyetler Birliği'nin tepkisini çeken Türkiye savaş sonunda oluşan yeni bir bölünmede Batı bloğunda yer alarak Sovyet tehdidine karşı Batı'nın desteğini alma yoluna gitmiştir. (Erhan & Embel, 2015, s. 153) Türkiye Sovyetler Birliği lideri Joseph Stalin'in tehditkar tutumuna karşı seçimini yaparak Batı ile ittifak ilişkisi kurup işbirliği yapmayı seçmiştir. Tanzimat Fermanından beri yüzünü batıya dönmüş olan Türkiye batı ülkeleri ile ittifaklar kurarak toprak bütünlüğünü korumayı amaçlamıştır.

Bu dönemde savaşın galiplerinden olan İngiltere İkinci Dünya Savaşı sonrasında başat gücünü kaybetmeye başlamıştır. İngiltere'nin başat gücünü kaybetmeye başlamasından sonra ABD yeni oyun kurucu olarak sahneye çıkmaya başladı.

Avrupa devletlerinin Sovyetler Birliğinden gelebilecek saldırılara karşı koyabilmeleri gücü. Savaş sırasında harap olan, ekonomik anlamda ağır bir yıkıma uğrayan Avrupa devletleri ABD desteği olmadan, ekonomik ve askeri anlamda ayakta kalabilmeleri gücü.

Türk-Amerikan İlişkilerinin Başlangıcı 1947 Türk-Amerikan Savunma ve İşbirliği Antlaşması

Missouri Zırhlısının Türkiye'ye Gelişi

1945-1947 yılları Türkiye'nin Sovyetler Birliği tarafından gelen savaş ve işgal tehlikesini hissettiği yıllar olmuştur. 1947 yılına kadar Türkiye, Stalin'in saldırgan politikalarına karşı tek başına kaldığı bir dönemdir.

Türkiye'nin Washington büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesinin 1946 yılında İstanbul'a ABD' ye ait Missouri Zırhlısıyla getirilmesi Türk-Amerikan ilişkilerinde sembolik öneme sahip bir durum olmuştur. Missouri Zırhlısı ABD en büyük savaş gemisiydi. İkinci Dünya Savaşı sonrası mağlup olan Japonya'nın teslim antlaşması da bu gemide imzalanmıştı.

ABD Moskova Büyükelçisi Harriman'ın Türkiye'de İsmet İnönü ile yaptığı bir görüşmede: “Moskova'da, Türkiye üzerinde Rus taleplerini öğrendiğimizde bütün batılı diplomatlar, 'Eyvah, bir ülke daha Demir Perdenin gerisine geçti!' diye hayıflandık. Fakat sizin mukavemet kararınız büyük bir sürpriz oldu. Siz, hepimizin gözünü açtınız. Demek ki Rus devine 'Hayır' demek kabildi... O zaman size yardım etmemiz bizlere bir borç gibi göründü.” (Toker, 2020, s. 164)

Sovyet Rusya'nın Türk boğazlarında yeni bir statü istemesi, boğazlardan üs ve ortak savunma taleplerine karşı Amerikan Missouri zırhlısının İstanbul'a gelişi Türkiye'nin tek başına olmadığı bir göstergesi olarak algılanmıştır. Missouri'nin Türkiye'ye gelişi ABD desteğinin dünyaya görkemli bir biçimde ilanı olmuştur. (Öymen, 2009, s. 513)

Truman Doktrini

Dönemin ABD Başkanı Harry Truman 1947 yılında Amerikan Kongresinde yaptığı tarihi öneme sahip konuşmasıyla fiili olarak Soğuk Savaşı başlatmıştır. Truman konuşmasında "Özgür halklar özgürlüklerini korumaları için kendilerine yardım etmemizi bekliyorlar" açıklamasında bulunur. (Lefebvre, 2005, s. 36)

Truman Amerikan Kongresinden Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık yardım ve Türk ve Yunan ordularına uygun eğitim için Amerikan personeli gönderilmesi için yetki istemiştir. (W.Hook & Spanier, 2014, s. 43)

Truman Doktrininin ilanından sonra ABD, Türkiye'nin yanında olduğunu ve olası bir Sovyet saldırısına karşı Türkiye'nin yanında olacağını açıklamıştır.

Doktrin ilanından sonra Türkiye'ye ekonomik yardım, askeri malzeme ve Amerikan askeri personelleri gelmeye başlamıştır. Türkiye'ye verilen askeri mühimmat ve malzemelerin çoğunluğu İkinci Dünya Savaşı sırasında kullanılan malzemelerden oluşmaktaydı.

Truman Doktrini ile beraber ABD çevreleme politikasını Sovyetler Birliğine karşı uygulamaya başlamıştır. Truman Doktrininden sonra İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük bir yıkıma uğrayan ve ekonomik krizler içinde olan Avrupa devletlerine dönemin Amerikan Dışişleri Bakanı Marshall'ın adıyla anılan Marshall Yardımı programı uygulanmaya başlamıştır. Marshall Yardımı savaşta yıkıma uğrayan ülkelere verilecek bir programdı. Türkiye, İkinci Dünya Savaşına katılmamış olsa da Türk ekonomisi savaş şartlarından etkilenmişti. Türkiye, 1948 yılında Marshall Yardımı programına dahil edilmiştir.

12 Temmuz 1947 tarihinde Türkiye ile ABD arasında imzalanan Türk-Amerikan Yardım ve İşbirliği Antlaşması Türk-Amerikan ilişkilerinde temel bir belgedir. Türk-Amerikan ilişkileri 1947 yılında imzalanan anlaşma üzerine inşa edilmiştir. 1947 yılından sonra Türkiye ile ABD arasında yapılan bir çok antlaşmaya temel oluşturmaktadır. Anlaşmanın bazı hükümleri dolayısıyla ileride iki ülke arasında çıkacak anlaşmazlıkların başlangıcı olduğundan ayrı bir öneme sahiptir. (Sander, 2016, s. 50)

Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile beraber Türkiye'ye Amerikan etkisi görülmeye başlanmıştır. Türkiye'de ABD karşı olumlu bir hava oluşmuştur. Türk halkı ve Türk karar alıcılar Sovyetler Birliği lideri Stalin'den gelen saldırı tehditlerine karşı kendisini güvence altında hissetmeye başladı. Truman Doktrini ile başlayan süreç içinde Türkiye'de siyasi, ekonomik, ticari, kültürel ve müzikal anlamda Amerikan etkisi giderek artmıştır. (Öymen, 2010, s. 187) Türkiye'de Amerikan ürünleri büyük bir rağbet görmeye başlamıştır.

ABD Türkiye ve yardım yaptığı diğer ülkelerde de verilen yardımın amacına uygun olarak kullanıldığını kontrol etmek için Amerikan görevlileri göndermiştir. Truman Doktrini ve Türk-Amerikan Yardım ve İşbirliği Anlaşmasının Türk-Amerikan ilişkilerini belirleyen temel belgeler olduğu açıktır.

Türkiye'nin NATO'ya Üyelik Başvurusu

İkinci Dünya Savaşı'nın galip iki ülkesi olan ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki görüş ayrılıkları savaş sırasında ortaya çıkmaya başlamıştır. Savaş sonunda Sovyetler Birliği yayılmacı politikalar izleyerek Doğu Avrupa ülkelerini işgal edip kendine tabi uydu devletler oluşturma yoluna gitmiştir.

Sovyetler Birliğinin askeri gücüne Batı Avrupa'nın dayanabilmesi güçtü. Sovyetler Birliği askeri gücüyle bütün Avrupa'yı işgal edip komünist rejimler oluşturabilirdi. Doğu ve Batı bloklarının ortaya çıkmasını Almanya'nın paylaşımı sorunu ile ortaya çıkıştır. (Karadeli, 2019, s. 241) Sovyetler Birliği'nin Berlin'e hava ablukası uygulaması sonucunda ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler gerilmiş, kriz sonrasında Berlin Duvarı ile Almanya, Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştır. Berlin Krizi sonrasında Avrupa ülkelerinin, ABD desteği olmadan Sovyetler Birliğine karşı duramayacakları ortaya çıkmıştır.

Avrupa'daki bu siyasi ortamda 1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. NATO'nun kurucu üyeleri ABD, İngiltere, Kanada, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İtalya, Portekiz ve İzlanda'dır.

NATO askeri kolektif savunma örgütü olarak üyelerine karşı gelecek tehditlere karşı ortak savunma amacıyla oluşturuldu. Örgütün ana hedefi Sovyetler Birliğinden gelebilecek saldırılara karşı Avrupa'yı korumaktır.

Türkiye 1950 yılında NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuştur. Türkiye NATO'ya üye olarak güvenliğini sağlamayı, ordusunu modernleştirmeyi amaçlamıştır. Türk karar alıcıların bakış açısına göre Türkiye'nin NATO üyeliği siyasal, ekonomik ve askeri gelişme amaçlarına yardım edecekti. (Sander, 2013, s. 266) Türkiye NATO üyesi olarak Batı ülkeleriyle özellikle ABD ile olan ilişkilerinde ittifak ortağı olmayı amaçlamıştır. 1947 yılından itibaren Truman Doktrini ve Marshall Yardımından yararlanan ABD ile İşbirliği Antlaşması yapan Türkiye NATO üyeliği ile beraber Batı ile ilişkilerinin kurumsallaşmasını istemiştir.

Türkiye için NATO üyeliği büyük anlamlar ifade etmektedir. NATO üyeliği ile Sovyet tehdidine karşı güvenliği sağlanacak, askeri, ekonomik, siyasal anlamda Batı ile tam bir uyum sağlayacaktır.

Türkiye'nin NATO'ya üyelik için yaptığı ilk başvuru reddedilmiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye olma sürecine bakıldığında iktidar ve muhalefetin tam bir uyum içinde olduğu ender konulardan biri olmuştur. Türkiye'nin NATO'ya üyelik süreci Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarında başlamış ve Demokrat Parti iktidarında da devam etmiştir.

ABD, Türkiye'nin NATO'ya üyeliğine ilk başta olumlu bakmamıştır. İngiltere, Türkiye'nin NATO üyesi olması yerine oluşturacağı Ortadoğu Savunma Komutanlığı (MEDO) 'da yer alması gerektiğini savunmuş ve Türkiye'nin üyeliğini veto etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin atom bombası yapmasıyla ABD'nin Sovyetler Birliği üzerindeki askeri üstünlüğü dengelenmiştir. Amerika kıtası Sovyetlerin kıtalararası uzun menzilli balistik füzeleri hedefi menziline girmiştir. ABD, Çevreleme Politikası ile Sovyetler Birliği'ni izole etmeyi amaçlıyordu. Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu ABD için büyük bir önem arz etmeye başladı. ABD, Türkiye'ye kurulacak askeri üsler ile Sovyetler Birliği'nden gelebilecek saldırılara karşı anında cevap verebilme imkanına sahip olacaktı. ABD kuracağı bu üslerle Sovyetlerin her hareketini takip edebilecekti.

Türk tarafında ise NATO üyeliği gerçekleşmeden askeri üslerin kurulmasına izin verilmeyeceği ABD'ye bildirildi. Türkiye emlak değerinin bedelini NATO üyeliği olarak tespit etmişti. (Güvenç, 2015, s. 103)Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında bir köprü olması, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını kontrol etmesi, modern olmasa da savaşma yeteneği yüksek bir ordusunun olması Türkiye'nin önemini artırmaktadır.

Türkiye'nin ittifak içindeki üstünlüğü coğrafi konumu ve askerlerinin düşük maliyetiydi. (Güvenç, 2015, s. 104) ABD Türkiye'ye yapacağı askeri ve ekonomik yardımlar ile NATO'ya önemli bir üye kazandırmış olacaktı. Türkiye'nin NATO'ya 18 tümen asker tahsis etme teklifi ABD tarafında ilgi çekmiştir. Türkiye'nin 18 tümen askeri olası bir Sovyet saldırısında ABD'den önemli bir yük alabilirdi.

Türkiye 1952 yılında NATO'ya üye olmuştur. Nur Bilge-Criss'e göre NATO ittifakı Türkiye'yi sadece askeri açıdan güçlendirmekte kalmadı. Bir buçuk yüzyıl süren sisteme aidiyet arayışını sonlandırdı. (Bilge-Criss, 2012, s. 3)

Kore Savaşı ve NATO'ya Üyelik

Türkiye NATO'ya üyelik sürecinde 1952 yılında Birleşmiş Milletler'in çağrısı üzerine Kore'ye asker gönderme kararı almıştır. Türkiye'nin Kore'ye asker gönderme kararı BM çağrısına uymak gibi görünse de esas amacı NATO'ya üye olmaktır. Türkiye Kore'ye bir tugay seviyesinde 4500 asker göndermiştir. Kore'ye asker gönderme kararı TBMM'de görüşme yapılmadan gerçekleşmiştir. TBMM'de yapılan eleştirilere rağmen temelde muhalefet Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesine karşı değildi.

Türk askerinin Kore'de Kunuri Muharebelerinde göstermiş olduğu kahramanca mücadele savaşın seyrini değiştirmiştir. Kunuri'de sıkışan ABD askerlerini kurtaran Türk askeri cesaretini ve kahramanlığını dünyaya bir kez daha göstermiştir. Türkiye, Kore Savaşına katılarak ABD ile dayanışma içinde olduğunu ortaya koymuştur. (Robins, 2007, s. 18) Kore Savaşı sonrası Amerikan halkında Türkiye'ye ve Türk askerine karşı büyük bir sempati ve saygı oluşmuştur. Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinde Kore Savaşı büyük bir öneme sahiptir. Mehmetçiğin kanyla ve canıyla Kore Savaşı NATO'ya üyeliğin bedeli olmuştur.

NATO Üyeliği Sonrası Türk -Amerikan İlişkileri

Türkiye'nin 1952 yılında NATO üyeliğine kabul edilmesi ile Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış oldu. Türkiye, NATO üyeliği ile Sovyetler Birliği'ne karşı askeri anlamda güvence altına girmiş ve Türk ordusu NATO standartlarına göre modernleşmeye sürecine başlamıştır. Bu dönemin Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin altın çağı olarak geçtiği değerlendirilebilir. Türkiye ile ABD arasında bir çok alanda anlaşmalar yapılmaya başlanmıştır. (Ghee, 1990, s. 91)Türkiye'de NATO üyeliğinden sonra imzalanan anlaşmalarla NATO ve Amerikan üsleri kurulmaya başlandı.

Bu dönemden itibaren Türkiye, dış politikasını ABD ve NATO'ya göre yapmaya başlamıştır. Tercihini batı bloğundan yana kullanan Türkiye başta NATO olmak üzere Batı dünyasının SSCB'yi çevreleme politikalarına gönüllü olarak katılmıştır. (Erol & Oğuz, 2012, s. 18) Demokrat Parti (DP), Soğuk Savaşın şiddetini artırdığı bu dönemde aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. NATO üyeliğinden sonra Türkiye dış politikasını batı ile uyumlu olarak uygulamaya başlanılan bir döneme girildi.

Türkiye bu dönemde Ortadoğu'ya ilgi göstermeye başlamış, Balkan Paktı, Bağdat Paktı gibi bölgesel paktların oluşumunda rol oynamıştır. Türkiye bölge ülkelerde paktlar oluşturarak Sovyet tehlikesine karşı güvence altında olacaktı. Türk karar alıcılar için Sovyetlerden gelebilecek olası saldırıya karşı hazır olunmalıydı. Oluşturulan bu ittifaklar zinciri bu açıdan bakıldığında büyük öneme sahipti.

Türk karar alıcılar için en büyük tehlike komşu ve çevre ülkelerde komünist rejimlerin iktidara gelmesiydi. Komşu ülkelerin Sovyetlerin işgaline uğraması veya bu ülkelerde uydu devletlerin kurulması Türkiye'de infial yaratmaktaydı. NATO'ya üye olunduktan sonra Türk liderler bölge ülkeleri ziyaret ederek bu ülkeleri Sovyetler Birliğine ve komünizm tehlikesine karşı Batı ittifakına davet etmişlerdir. (Sinkaya, 2011, s. 83)

1957 yılında dönemin Amerikan başkanı Dwight Eisenhower, ABD'den yardım isteyen Ortadoğu ülkelerini Sovyet saldırılarına karşı koruyacaklarını ilan eden Eisenhower Doktrinini ilan etmiştir. Eisenhower, ABD'nin bütün özgür dünyayı koruma sorumluluğunu üstlendiğini açıklamıştır (Kissinger, 2012, s. 529)

Sonuç

Türk-Amerikan ilişkilerinin tarihsel gelişimine bakıldığında İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru gitmektedir. Savaş sonunda Türkiye, Sovyetler Birliğinin kabul edilemez talepleriyle karşılaşmıştır. Sovyetler Birliği'nden gelen tehditler sonucunda Türkiye kararını vermiştir: Batı ülkeleri ile iyi ilişkiler geliştirmek.

Türkiye'nin batı bloğu ülkeleri ile özellikle ABD ile ilişkiler kurmak istemesinde güvenlik kaygıları öne çıkmıştır. Türkiye, Batı ülkeleri ile özellikle İkinci Dünya Savaşının iki galip devletinden biri olan ABD ile iyi ilişkiler geliştirerek, Sovyetler Birliği tehlikesine karşı güvenliğini ve toprak bütünlüğü sağlamayı amaçlamıştır.

1945-1947 yılları arasındaki dönemde Türkiye, dünyada yalnız ve tek başına kalmıştır. Bu yıllar, Türkiye'nin Sovyet tehdidini yakından hissettiği ve dünya ülkelerinden destek görmediği bir dönem olmuştur. Sovyetler Birliği, Türkiye üzerindeki taleplerini artırmakta, boğazların ortak savunulması gibi isteklerde bulunmaktaydı.

1947 yılı, Türk- Amerikan ilişkileri içinde yeni başlangıçların olduğu bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye'nin Sovyet tehdidini yoğun bir şekilde hissettiği dönemde Türkiye'nin Washington büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini ABD, Missouri Zırhlısı ile Türkiye'ye göndermişti. Amerikan Missouri Zırhlısının Türkiye'ye gelişi sembolik bir öneme sahipti. Sovyetler Birliğinin Türkiye'den isteklerinin arttığı bir dönemde ABD'ye ait bir geminin gelişi Türkiye'nin yalnız olmadığını göstermiştir. Missouri Zırhlısının gelişi ile Türkiye'nin Sovyetler Birliği karşısında tek başına olmadığını ortaya koyması bakımından büyük bir sevinçle karşılanmıştır.

Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile beraber, ABD, Türkiye'ye askeri ve ekonomik yardım yapmaya başladığı bir döneme girilmiştir. Sovyet tehlikesine karşı ABD, Türkiye'nin yanında olacağını belirtmiş oldu. 1947 yılında imzalanan Türkiye-ABD İşbirliği ve Yardım Anlaşması Türk-Amerikan ilişkilerinde temel bir belge niteliğindedir. Türk- Amerikan ilişkileri 1947 anlaşması üzerine inşa edilmeye başlanmıştır.

Türkiye, 1947 yılından itibaren dünyadaki yalnızlığından kurtulmuş, Sovyetler Birliğinin saldırı tehditlerine karşı ABD'nin desteğini almaya başlamıştır. Sovyetler Birliğine karşı Atlantik bölgesini korumak için 1949 yılında NATO kurulmuştur. Türkiye, yeni kurulan NATO'ya başvurarak, Sovyetler Birliğine karşı güvenliğini sağlamayı ve batı ittifakına tam olarak eklenmeyi istemiştir. Türkiye'nin NATO üyesi olması ile yıllardır devam eden batıya dahil olma çabaları nihayete erecekti.

Türkiye, Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak Kore'ye bir tugay asker göndererek savaşa katılmıştır. Türkiye'nin BM çağrısına uyarak Kore'ye asker yolladığı olayın görünen sebebi olmuştur. Türkiye, Kore Savaşına asker göndererek ABD'nin yanında olduğunu ve ona destekte bulunduğunu göstermek istemiştir. Bu sayede Türkiye'nin NATO'ya girişinin kolaylaşacağı düşünülüyordu. 1952 yılında Türkiye, NATO'ya üye olmuştur.

Soğuk Savaşın şiddetini artırdığı sırada Türkiye, ABD ile her alanda uyumlu ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Türkiye, dış politikasını, ulusal stratejisini ABD ve NATO'ya göre uygulamaya başlamıştır. NATO üyeliği ile beraber Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye, askeri olarak NATO'nun güvenlik şemsiyesi altına girmiş, batı ile olan ilişkileri kurumsal bir yapıya oturmaya başlamıştır. NATO üyeliği sonrası Türk- Amerikan ilişkilerinin altın çağının yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Bilge -Criss, N. (2012). Türkiye NATO İttifakının Tarihsel Boyutu. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 9(34), 1-28.
- Demirağ, Y. (2012). Savaş Sırasında Türkiye Üzerindeki Pazarlıklar. H. Çakmak (ed.), Türk Dış Politikası 1919-2012. Ankara: Barış Kitap.
- Erhan, Ç., ve Embel, E. (2015). Türk Dış Politikasında Karar Vericileri Yönlendiren Yapısal Faktörler. Bilig, 72, 145-170.
- Erol, M. S. ve Oğuz, Ş. (2012). Soğuk Savaş Döneminde Türkiye Coğrafyasının Türkiye'nin Dış Politikasına Olan Etkisi., M. S. Erol, ve E. Efeğil (ed) Türk Dış Politikasında Güvenlik Arayışları (s. 18). Ankara: Barış Kitap.
- Güvenç, S. (2015). NATO'nun Evrimi ve Transatlantik Güvenliğe Katkıları. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 12(45), 101-119.
- Hale, W. (2003). Türk Dış Politikası 1774-2000. (P. Demir, Çev.) İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Karadeli, C. (2019). Stalin ve Kruşçov Dönemlerinde Doğu Avrupa'da Sovyetler ve Krizler. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(15), 239-253.
- Kissingner, H. (2012). Diplomasi,10.Baskı. (İ. H. Kurt, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lefebvre, M. (2005). Amerikan Dış Politikası. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mc Ghee, J. (1990). The US- Turkish-NATO Middle East Connection, New York, St. Martin's Press, Inc
- Öymen, A. (2009). Bir Dönem Bir Çocuk. İstanbul : Doğan Kitap.
- Öymen, A. (2010). Değişim Yılları, 10. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Öymen, A. (2019, Ekim 26). Altan Öymen ile Mülakat. (B.Sızan, Röportaj Yapan)
- Öymen, A. (2019, Ekim 26). Altan Öymen ile Mülakat. (B. Sızan, Röportaj Yapan)
- Robins, P. (2007). The Opium Crisis and the Iraq War: Historical Parallels in Turkey-US Relations. Mediterranean Politics, 12(1), 17-38.
- Sander, O. (2013). Siyasi Tarih 1918-1994, 22. Baskı. Ankara: İmge Yayınları.
- Sander, O. (2016). Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964, 1. Baskı. İstanbul, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sinkaya, B. (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi. Adam Akademi, 79-100.
- Toker, M. (2020), Türk Dış Politikasında 1945 Kabusu. 1.Baskı, Ankara, Bilgi Kitabevi
- W.Hook, S. ve Spainer, J. (2014). Amerikan Dış Politikası. (Ö. Z. Tanırlı, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.